

Arkeologisk schaktningsövervakning

Geschwornern 8

vid schaktning för fjärrvärme genom stadslager RAÄ 68 i Falu
stad och kommun, Dalarna
2014

Arkivrapport dnr 59/14
Greger Bennström

© Lantmäteriet i2014/00618

Dalarnas museum, Falun, 2014

Inledning

Falu Energi & Vatten AB skulle gräva för att ansluta fjärrvärme till fastigheten Geschwornern 9 via Geschwornern 8, Elsborg i Falun, se bilaga 1. Då fastigheten låg inom fornlämningen RAÄ-nr 68:1, Faluns äldre stadslager, och dessutom inom området för Världsarvet Falun, fick Dalarnas museum i uppdrag att göra en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Undersökningen gjordes i maj 2014 och det som kunde förväntas att påträffas var huvudsakligen kulturlager från medeltid och framåt, men även industrilämningar från Falu gruvas olika verksamheter.

Beslut om schaktningsövervakningen togs av Länsstyrelsen Dalarna, dnr 431-3378-2014, och beställare var Falu Energi & Vatten AB.

Elsborg reglerades och bebyggdes från 1646 genom att de personer som bosatt sig runt själva gruvan tvångsförflyttades. Bostadsbristen för gruvarbetarna var stor och dessutom behövdes marken runt gruvan för dess utvidgade verksamhet. Tomterna i Elsborg blev små och stugorna enhetliga i både utformning och placering. Området bebyggdes snabbt i en rutnätsplan där gatorna möttes i räta vinklar och alla kvarter är ungefär lika stora (Persson 2012). På andra sidan Gruvgatan har det påträffats flera lämningar med anknytning till de hyttor som legat i området kring Västra skola (se t.ex. Lögdqvist 2012).

Syfte / Målsättning

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera eventuella kulturlager eller anläggningar som påträffades i schaktet. Schaktövervakningen skulle också klargöra fornlämningsförhållandena inom ytan samt bilda underlag för eventuella fortsatta arkeologiska undersökningar.

Metod

Grävarbetet utfördes under maj 2014 och övervakades av en arkeolog från Dalarnas museum. Schaktväggar och schaktbotten handrensades där misstänkta kulturlager eller anläggningar påträffades. Schaktet dokumenterades, fotograferades och mättes in manuellt utifrån omgivande bebyggelse.

Resultat

Schaktet gick från befintliga ledningar vid Hyttgatan och över gården till Geschwornern 8 för att ansluta till fastigheten Geschwornern 9. Den totala längden på schaktet var ca 20 meter (NV-SO) och det var 0,8-1,1 meter brett och 0,7-0,8 meter djupt, se bilaga 2.

De tre metrarna längst i NV bestod överst av 0,2-0,4 meter matjord. Därunder kom 0,1 meter sand och sedan ett mörkbrunt lager med slagg, jord och tegelfragment ända ned till schaktbotten. På 0,6 meters djup och 2,5 meter från husväggen korsade en mindre kulvert schaktet.

Från kulverten och fram till en dagvattenbrunn vid ca 8,5 meter bestod marken av flera olika lager. Översta lagret bestod av 15 centimeter sand och grus och sedan 10 centimeter jord och grus. Under detta kom 3 centimeter gulbeige mjåla och sedan 4 centimeter beige lera med småsten och tegelfragment. Därunder kom ett brunsvart slagglager med inslag av tegel och ställvis mycket kol, vilket fortsatte till schaktbotten.

Från brunnen och fram till anslutningen vid Hyttgatan låg det 10 centimeter grus och sedan 5 centimeter sand överst. Under sanden kom 2-5 centimeter gråbeige lera. Därunder fanns ett lager med skivig kopparslagg, sand och grus med inslag av murtegel och kol. Detta slagglager fortsatte till schaktbotten. I södra schaktväggen vid ca 11 meter framkom två stycken 0,2-0,3 meter stora stenar i slagglagret på 0,4 meters djup. Fyllningen längst ut mot Hyttgatan bestod av sentida utfyllnad av sand.

Slutsatser och utvärdering

Förutom en kulvert och en dagvattenbrunn korsades schaktet också av flera elledning och en rörledning, vilka låg på 0,15-0,50 meters djup. Det har alltså grävts mycket inne på gården under årens lopp. De olika lager som framkom i schaktet verkar utgöra fyllnadslager bestående av sand, grus och lera. I botten, på 0,3-0,5 meters djup, började ett slagglager vilket fortsatte under schaktbotten. Då schaktet inte gick ned till naturlig mark är det inte möjligt att avgöra om det här aktuella slagglagret utgjorde den äldsta utfyllnaden eller inte. De stenar som påträffades i södra schaktväggen i slagglagret verkar inte ingå i någon konstruktion, utan har troligen följt med slaggen.

Schaktet gick ned till 0,7-0,8 meters djup men nådde inte naturlig mark. Det är därför möjligt att ytterligare lager och anläggningar kan finnas under eller i det slagglager som utgjorde schaktbotten.

Sammanfattning

Falu Energi & Vatten AB skulle gräva för fjärrvärme till fastigheten Geschwornern 9, Elsborg, Falun. Då fastigheten låg inom fornlämningen RAÄ-nr 68:1 och området för Världsarvet Falun beslutade Länsstyrelsen Dalarna om en arkeologisk schaktningsövervakning.

Schaktningsövervakningen skedde i maj 2014. Schaktet grävdes från befintliga ledningar vid Hyttgatan och till nordvästra änden av gården på Geschwornern 8. Schaktet var ca 20 meter långt, 0,8-1,1 meter brett och 0,7-0,8 meter djupt. Innehållet i schaktet bestod huvudsakligen av olika fyllnadslager, med ett slagglager i botten. Flera olika ledningar och en kulvert korsade schaktet. Den naturliga marken kunde inte iaktas någonstans i schaktets botten, varför anläggningar och kulturlager fortfarande kan finnas kvar utmed schaktsträckan.

Referenser

- Lögdqvist, Anna. 2012. Arkeologisk schaktövervakning Västermalm-Sturegatan vid schaktning för fjärrvärme genom RAÄ 68 och 109 i Falu stad och kommun, Dalarna. Dalarnas museum arkeologiska rapport 2012:4. Falun.
- Persson, Mats (red.) 2012. Husen berättar. Bevarandeplan för Falu innerstad 2012. Falun.
- FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation., www.fmis.raa.se

Tekniska och administrativa uppgifter

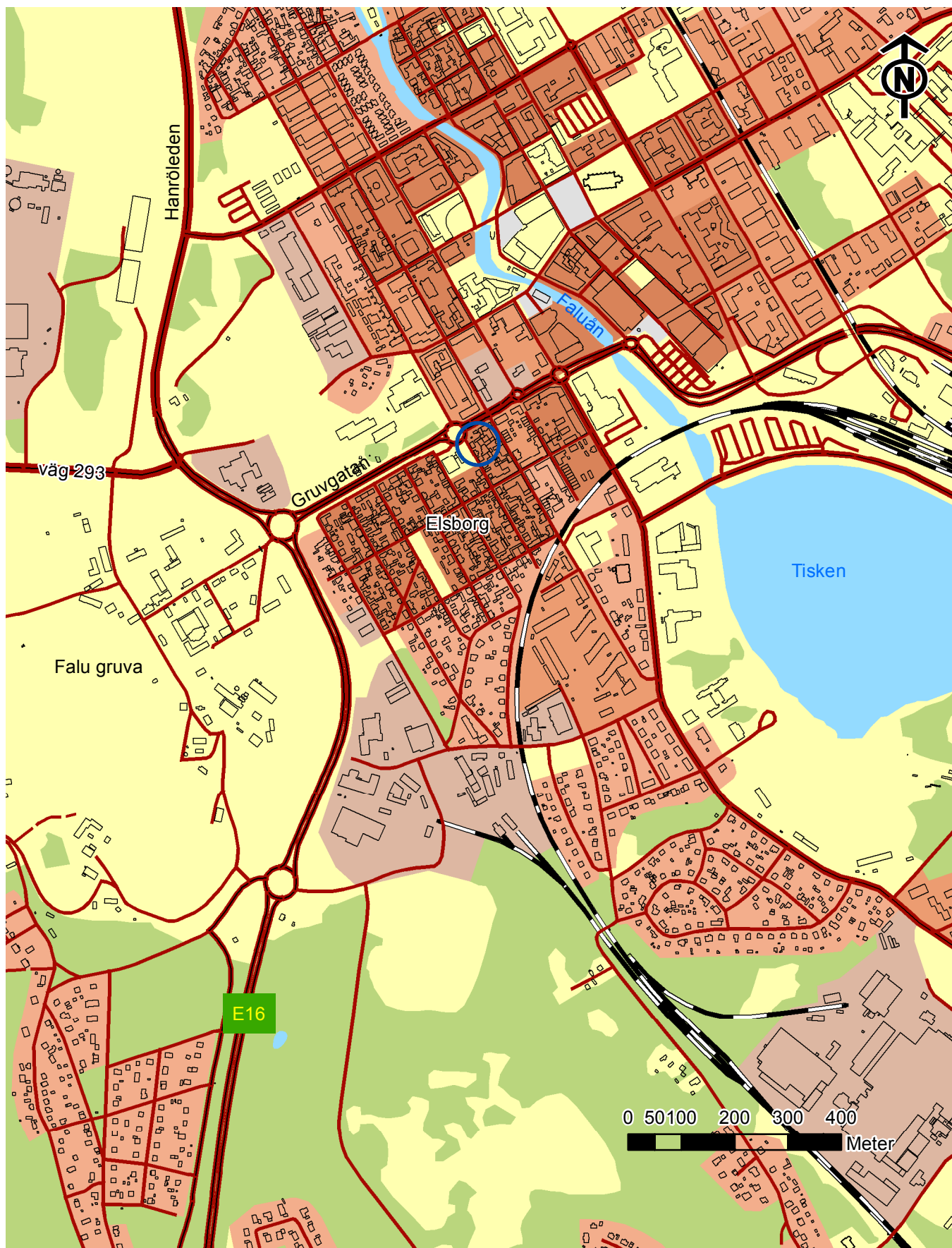
Länsstyrelsens diarienummer:	431-3378-2014
Socken:	Falu stad
Fornlämning, RAÄ-nr:	68:1
Fastighet:	Geschwornern 8
Koordinater, mitten: (SWEREF99 TM)	N 6718766 E 534324
Höjd (RH 2000):	
Inmätning:	Manuell
Utförandetid:	2014-05-26
Schaktlängd:	20 meter
DM projektnummer:	1558
DM diarienummer:	59/14
DM foto accessionsnr:	2014/30
Arkeologisk personal:	Greger Bennström
Projektansvarig:	Greger Bennström

Dokumentationsmaterialet bestående av 7 digitala foton och 1 planskiss förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

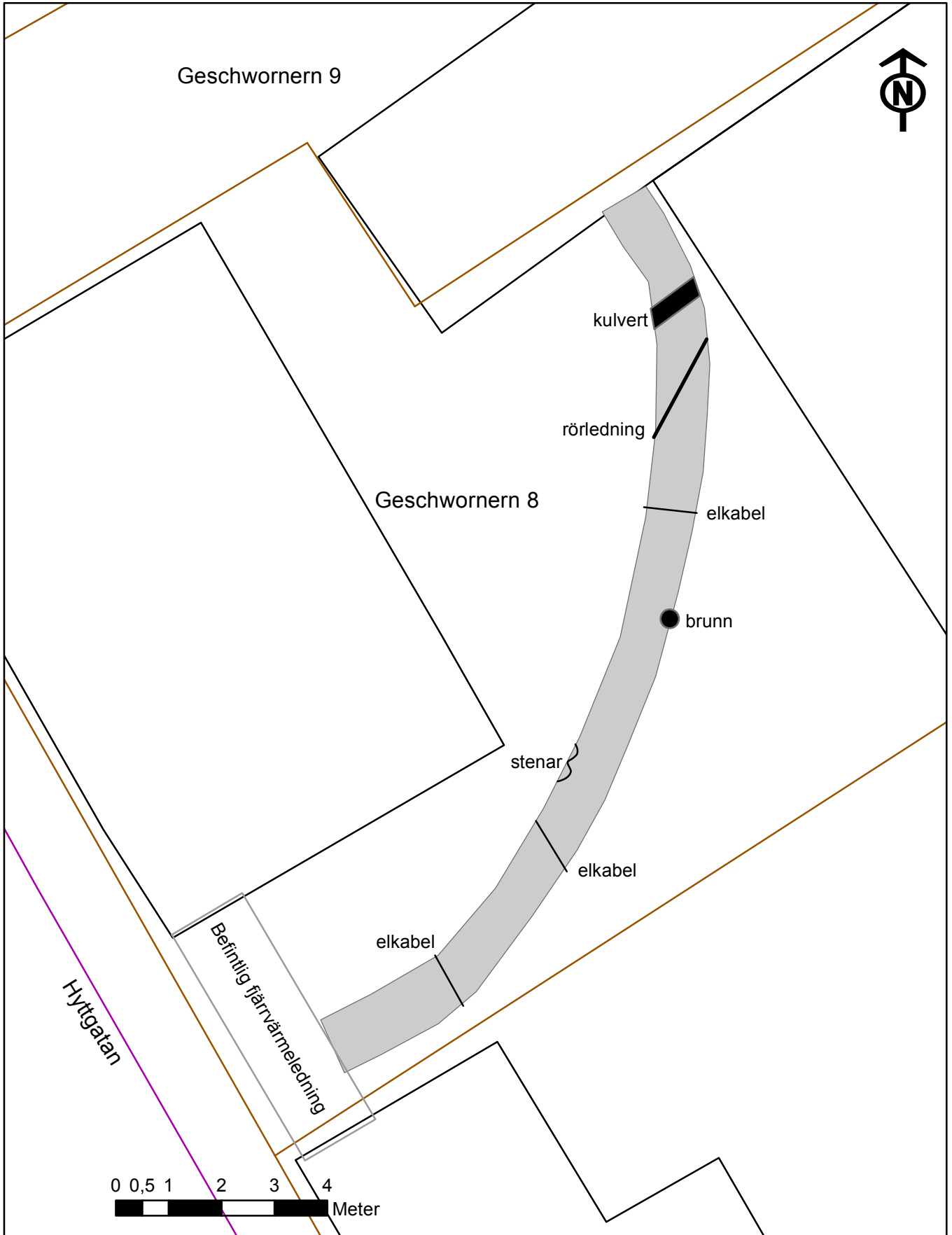
- Översiktskarta skala 1:10 000
- Schaktplan skala 1:100

Bilaga 1

Bilaga 1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsschaktet i mitten av den blå cirkeln. Skala 1:10 000.

Bilaga 2

Bilaga 2. Planritning över schaktet vid fastigheten Geschwornern 8. Skala 1:100